

Til Norges Bank

14. desember 2020

Tilrådning om observasjon av Thyssenkrupp AG

Sammendrag:

Etikkrådet anbefaler at Thyssenkrupp AG settes til observasjon i henhold til korrupsjonskriteriet i retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra SPU. Thyssenkrupp er et multinasjonalt industrikonsern bestående av 331 selskaper med 104 000 ansatte i 60 land. Det er notert på børsen i Frankfurt. Ved utgangen av 2020 eide SPU aksjer for ca. 1 milliard kroner, tilsvarende en eierandel på 1,9 prosent i selskapet.

Etikkrådets undersøkelser har vist at Thyssenkrupp gjennom sine datterselskaper kan knyttes til korrupsjonsanklager eller -mistanker i totalt åtte land over et tidsrom på mer enn tyve år. Alle anklagene dreier seg om betaling av bestikkelser eller mistenkelige transaksjoner – eller avtale om slike overføringer – via agenter og mellommenn for å vinne kontrakter for Thyssenkrupps datterselskap. Til sammen skal det dreie seg om flere titalls millioner USD i slike overføringer.

Retningslinjene for observasjon og utelukkelse fra SPU er fremoverskuende. I vurderingen av risikoen for at Thyssenkrupp på nytt skal bli involvert i tilsvarende hendelser legger rådet både vekt på selskapets respons på korrupsjonsanklagene, hvordan det har bistått rådets undersøkelser, og i hvilken grad selskapet har iverksatt effektive tiltak for å forebygge, oppdage og reagere på korrupsjon.

Når det gjelder selskapets reaksjoner på korrupsjonsanklagene, synes det klart at Thyssenkrupp lenge har signalisert at det tar korrupsjon på alvor. Videre har rådet notert seg at selskapet har vært åpent for samarbeid med påtalemyndighetene, og at det har igangsatt interne granskninger av korrupsjonsanklagene.

Etikkrådets gjennomgang av selskapets systemer og rutiner for å forebygge og avdekke korrupsjon gir inntrykk av at Thyssenkrupp har gjort mye for å få et helhetlig og effektivt antikorrupsjonsprogram på plass siden rådet sist gang var i kontakt med selskapet i 2014. Alt dette må imidlertid ses opp mot sektoren og landene selskapet opererer i, samt selskapets historikk med korrupsjonsanklager. Thyssenkrupp opererer i mange land der korrupsjonsrisikoen er høy. I tillegg regnes forsvarsbransjen for å være særlig korrupsjonsutsatt, blant annet på grunn av den utstrakte bruken av agenter.

Etter rådets oppfatning stiller dette særlige krav til selskapet om å ha på plass solide systemer for å forebygge, oppdage og håndtere korrupsjon generelt, og håndtere korrupsjonsrisikoen knyttet til agenter spesielt. Det forutsetter også at disse systemene fungerer når det virkelig gjelder. Den pågående korrupsjonssaken i Israel hvor Thyssenkrupps tidligere agent i landet er involvert, gir imidlertid et annet inntrykk. Rådet har merket seg at det i den aktuelle saken er et betydelig avvik mellom hva selskapet selv har opplyst, og den informasjonen rådet har hentet inn fra andre kilder. Mer generelt har rådet også merket seg at selskapet på sentralt hold ikke har en totaloversikt over antall tredjeparter, og at det heller ikke har oversikter over tredjeparter som blir avvist som følge av korrupsjonsrisiko. Rådet legger også vekt på at Thyssenkrupp ikke opererer med standardiserte maksbeløp for suksesshonorarer, og at selskapet heller ikke har spesielle kriterier eller prosedyrer for når agenter bør være gjenstand for nærmere undersøkelser eller henvises videre til konsernledelsen.

Dette tilsier i utgangspunktet at risikoen for medvirkning til korrupsjon også i fremtiden må anses som uakseptabelt høy. Når Etikkrådet likevel tilrår å sette Thyssenkrupp til observasjon i denne omgang, skyldes dette at selskapet lenge har vist tegn på at det tar korrupsjon på alvor, og at det også har vist vilje til å bistå rådets undersøkelser slik at det er mulig å få innsikt i hvordan selskapet arbeider for å forebygge og avdekke korrupsjon. I observasjonsperioden vil Etikkrådet både innhente informasjon om dette, og følge med på om det avdekkes ytterligere grove korrupsjonstilfeller i selskapets virksomhet fremover, jf. retningslinjene § 6 fjerde ledd.

Innhold

1	Innledning	1
1.1	Hva rådet har tatt stilling til	1
1.2	Kilder	2
2	Etikkrådets undersøkelser	2
2.1	Israel	2
2.2	Hellas og Peru	4
2.3	Tyrkia, Sør-Korea, Indonesia og Pakistan	4
2.4	Sør-Afrika	5
3	Standarder for etterlevelse og korrupsjonsforebygging	5
4	Informasjon fra selskapet	7
4.1	Thyssenkrupps reaksjoner på korrupsjonsanklagene	7
4.2	Thyssenkrupps tiltak for å forebygge, oppdage og reagere på korrupsjon	8
5	Etikkrådets vurdering	13
6	Tilrådning	15

1 Innledning

Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland (SPU) har vurdert fondets investeringer i Thyssenkrupp AG¹ (Thyssenkrupp) opp mot retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra SPU.² Selskapet kan knyttes til flere korrupsjonssaker.

Thyssenkrupp er et multinasjonalt konsern bestående av 331 selskaper internasjonalt med 104 000 ansatte i 60 land. Det er notert på børsen i Frankfurt. I tillegg til stålproduksjon består virksomheten av produksjon av maskinkomponenter, generell industriservice, samt skip og ubåter gjennom Thyssenkrupp Marine Systems.³

Ved utgangen av 2020 eide SPU aksjer for ca. 1 milliard kroner, tilsvarende en eierandel på 1,9 prosent i selskapet.⁴

1.1 Hva rådet har tatt stilling til

Thyssenkrupp kan knyttes til korrupsjonsanklager og -mistanker i flere land. Et selskap kan utelukkes hvis det er en uakseptabel risiko for at det medvirker til eller selv er ansvarlig for grov korrupsjon etter retningslinjer for observasjon og utelukkelse av selskaper fra SPU, § 3 bokstav e).

For begrepet grov korrupsjon legger Etikkrådet følgende definisjon til grunn:

1) Grov korrupsjon foreligger dersom et selskap gjennom sine representanter

a) gir eller tilbyr en fordel – eller forsøker å gjøre det – for utilbørlig å påvirke:

i) en offentlig ansatt tjenestemann i utøvelsen av offentlige plikter eller i avgjørelser som kan tilføre selskapet en fordel, eller

ii) en person i privat sektor som tar avgjørelser eller har innflytelse på avgjørelser som kan tilføre selskapet en fordel,

b) krever eller mottar bestikkelser

og

c) korrupsjonshandlingene som er nevnt i bokstav a og b, utføres på en systematisk eller omfattende måte.

2) I sin vurdering legger rådet også vekt på hvorvidt selskapet har et godt antikorrupsjonsprogram som er gjennomført og organisert på en måte som gjør selskapet i stand til å forebygge, oppdage og reagere på korrupsjon i virksomheten.

I vurderingen av fremtidig korrupsjonsrisiko legger rådet både vekt på hvordan selskapet har respondert på korrupsjonsanklagene, hvordan det har bistått rådets undersøkelser, og i hvilken grad selskapet har iverksatt effektive tiltak for å forebygge, oppdage og reagere på korrupsjon. Korrupsjonsrisikoen i sektoren og landene selskapet opererer i, er viktige momenter i

---

¹ Issuer ID: 815253

² <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/2014-12-18-1793?q=retningslinjer+++pensjonsfond+++utland>

³ Thyssenkrupp Annual Report 2019/2020,

<https://ucpcdn.thyssenkrupp.com/binary/UCPthyssenkruppAG/en/investors/reporting-and-publications/link-Annual-Report-2019-2020.pdf>.

⁴ Norges Banks nettside, <https://www.nbim.no/en/the-fund/investments/holdings-as-at-31.12.2019/fullsize/>.

vurderingen. Rådet legger til grunn at det er selskapet som må godtgjøre at det arbeider tilstrekkelig effektivt med å forebygge korrupsjon.

1.2 Kilder

Informasjonen som er innhentet om korrupsjonsanklagene, stammer hovedsakelig fra internasjonal presse, samt fra tyske og israelske påtalemyndigheter.

Vurderingen av selskapets antikorrupsjonstiltak er basert på informasjon som er publisert på Thyssenkrupps hjemmeside og i selskapets årsrapporter, og i skriftlig kommunikasjon mellom Etikkrådet og selskapet. Rådet har også hatt ett møte med selskapet.

2 Etikkrådets undersøkelser

Etikkrådets undersøkelser har vist at Thyssenkrupp gjennom sine datterselskaper kan knyttes til korrupsjonsanklager eller -mistanker i totalt åtte land over et tidsrom på mer enn tyve år.

2.1 Israel

I november 2016 ble det kjent at den israelske riksadvokaten hadde besluttet at det skulle settes i gang etterforskning av den israelske marinens anskaffelse av nye ubåter i «Dolphin»-klassen, som produseres av Thyssenkrupp.⁵ I tillegg til ubåtkontrakten skulle etterforskningen også ta for seg anskaffelsen av fire korvetter i «Sa'ar 6»-klassen fra Thyssenkrupp i 2015.⁶

I første halvdel av november 2018, i forbindelse med overlevering av saken til den israelske påtalemyndigheten for videre rettsforfølgelse, offentliggjorde det israelske politiet hovedresultatene fra sin etterforskning av ubåtsaken. Ifølge etterforskerne dreier saken seg kort oppsummert om bestikkelser, bedrageri, hvitvasking og andre lovbrudd begått av et nettverk av offentlige tjenestemenn, forretningsfolk og ledere på høyt nivå. Lovbruddene skal ha skjedd i perioden 2009-2017 for å fremme forretningsinteressene til Thyssenkrupp i forbindelse med den israelske statens anskaffelser av ubåter og overflatefartøy.⁷ Saken er karakterisert som en av de største korrupsjonsskandalene i Israel noensinne.⁸

I begynnelsen av desember 2019 offentliggjorde den israelske påtalemyndigheten første del av sin tiltaleanbefaling i saken. I henhold til tiltalen skal de involverte ha mottatt til sammen ca. 1,2 millioner NIS (ca. 3 millioner NOK) i bestikkelser fra Thyssenkrupps salgsgent i Israel.⁹ Thyssenkrupp engasjerte agenten i 2009. Før dette hadde vedkommende hovedsakelig

---

⁵ The Jerusalem Post, 18. november 2016: *Attorney General orders probe of German submarine deal*, <https://www.jpost.com/Israel-News/A-G-orders-probe-of-German-submarine-deal-473002>.

⁶ Reuters, 28.11.2016: *'Submarines affair' prompts investigations in Israel and Germany*, <https://www.reuters.com/article/us-israel-submarines-idUSKBN13N1K2>; The Times of Israel, 28. januar 2017: *Ya'alon testified against Netanyahu in submarine affair - report*, <https://www.timesofisrael.com/yaalon-testified-against-netanyahu-in-submarine-affair-report/>.

⁷ Israels Politi, 8. november 2018: *"תשרפ תוללוצה: 3000: מויס תריקה קית 3000"*, https://www.gov.il/he/Departments/news/police_8_11_18; Globes, 8. november 2018: *Israel Police recommends indictments in submarines affair*, <https://en.globes.co.il/en/article-israel-police-recommends-indictments-in-submarines-affair-1001259815>.

⁸ The New York Times, 5. desember 2019: *Charges Planned Against Netanyahu Aides in Submarine Graft Scandal*, <https://www.nytimes.com/2019/12/05/world/middleeast/israel-netanyahu.html>.

⁹ Office of the State Attorney, Israel, 5. desember 2019: *אישום כתבי הגשת על החליטה הפרקליטות*, הצוללות בפרשת לשימוע בכפוף, <https://www.gov.il/he/departments/news/05-12-2019-03>.

drevet med eiendom.¹⁰ Ifølge selskapet valgte de selv vedkommende fordi de ikke hadde et eget landkontor i Israel, og de opplyser også at de gjennomførte grundige bakgrunnsundersøkelser av agenten og tilknyttede selskaper uten å finne noe som ga grunnlag for bekymring.¹¹

Ifølge medierapporter skal imidlertid Thyssenkrupp ha blitt presset av den daværende israelske marinesjefen til å velge den nevnte agenten istedenfor den agenten de allerede brukte i Israel. Selskapet skal ha blitt truet med at Israel ikke ville bestille flere ubåter hvis de ikke byttet ut sin salgsagent med den de ble anbefalt.¹² Etikkrådet har bedt Thyssenkrupp om en nærmere avklaring av omstendighetene rundt agentbyttet, men dette har blitt avvist av selskapet med henvisning til at saken er under etterforskning i Tyskland og Israel.¹³ Rådet har også bedt om nærmere informasjon om hva slags oppfølging og undersøkelser selskapet har gjennomført vedrørende agenten etter at vedkommende ble engasjert – spesielt med tanke på PEP¹⁴-risiko – men dette har også blitt avvist med samme begrunnelse.

Medierapportene knyttet til ansettelsen av agenten understøttes også av tiltaleanbefalingen, hvor det fremgår at den daværende marinesjefen, daværende nestleder i Israels Nasjonale Sikkerhetsråd (INS) og agenten hadde inngått en overenskomst om at sistnevnte skulle kompensere de to førstnevnte for at de anbefalte ham som agent overfor Thyssenkrupp, samt for å påvirke fremtidige anskaffelser av fartøy fra selskapet. Det fremgår også av tiltaleanbefalingen at agenten og den daværende nestlederen i INS kjente hverandre etter å ha tjenestegjort i marinen sammen. Totalt skal agenten ha betalt henholdsvis 420 000 NIS (ca. 1 million NOK) og 557 000 NIS (ca. 1,4 millioner NOK) til sistnevnte og marinesjefen i bestikklser fra 2014 og frem til saken kom under etterforskning.¹⁵

Fra han ble engasjert av selskapet i 2009 frem til november 2016 skal Thyssenkrupp ha overført tilsammen 10,4 millioner EUR til salgsagenten. Det skal også ha vært avtalt at han skulle motta ytterligere 10 millioner EUR for sin bistand i forbindelse med anskaffelsen av de fire korvettene i 2015.¹⁶ For kontrakten på de tre nye ubåtene skulle provisjonen ha vært på mellom 10 og 30 millioner EUR hvis handelen ble gjennomført. Dette er beregnet utfra en kontrakt på ca. 1,5 milliarder EUR for ubåtene, og en agentprovisjon på inntil 2 prosent.¹⁷ I

---

¹⁰ Haaretz, 27. november 2016: *Report: Israel Changed Its Submarine Acquisition Chief When Netanyahu Became Prime Minister*, <https://www.haaretz.com/israel-news/report-israel-changed-submarine-king-when-netanyahu-became-pm-1.5466584>; The Jerusalem Post, 25. august 2017: *Bubbles, boats, and beats: the Netanyahu scandals*, <https://www.jpost.com/Jerusalem-Report/Troubled-Waters-502438>; Zeit Online, 13. oktober 2017: *Corruption Allegations Shake German-Israeli Cooperation*, <https://www.zeit.de/politik/ausland/2017-10/arms-exports-israel-germany-corruption-allegations/komplettansicht>.

¹¹ Brev fra Thyssenkrupp til Etikkrådet av 12. april 2019.

¹² Haaretz, 27. november 2016; Handelsblatt, 28. november 2016: *ThyssenKrupp Under Fire Over Israeli Submarine Contract*, <https://www.handelsblatt.com/english/politics/defense-sales-thyssenkrupp-under-fire-over-israeli-submarine-contract/23542908.html?ticket=ST-5355384-IuOogAvWh72Ydlg0N7cl-ap1>. Etikkrådet har bedt Thyssenkrupp om en nærmere avklaring.

¹³ Brev fra Thyssenkrupp til Etikkrådet av 5. oktober 2020.

¹⁴ Politisk Eksponert Person, som defineres som fysiske personer som har eller har hatt en fremtredende offentlig funksjon. I henhold til FATFs (*Financial Action Task Force*) definisjon omfatter utenlandske PEPs også høytstående offiserer. (FATF, juni 2013: *FATF Guidance. Politically Exposed Persons (Recommendations 12 and 22)*), <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/guidance-pep-rec12-22.pdf>.

¹⁵ Office of the State Attorney, Israel, 5. desember 2019.

¹⁶ Globes, 23. november 2017: <https://tinyurl.com/hrztmjbv>; Office of the State Attorney, Israel, 5. desember 2019.

¹⁷ Handelsblatt, 21. november 2016: *Sources: Netanyahu Confidant Met ThyssenKrupp*, <https://www.handelsblatt.com/today/politics/handelsblatt-exclusive-sources-netanyahu-confidant-met-thyssenkrupp/23542720.html?ticket=ST-20171316-sVrzQfGuA7eNZijz0Kjg-ap6>.

tiltalebefalingen fra det israelske politiet blir det påpekt at disse provisjonene er svært høye.¹⁸ Etikkrådet har spurt Thyssenkrupp om å bekrefte, evt. korrigere disse tallene, samt etterspurt nærmere informasjon om hva slags tjenester som har blitt utført for disse beløpene, men dette har også blitt avvist av selskapet med henvisning til de pågående etterforskningene.¹⁹

I slutten av mars 2019 fremkom det at tyske myndigheter ved påtalemyndigheten i Bochum også skulle være i gang med å etterforske saken.²⁰ I begynnelsen av mai 2019 ble det også kjent at israelske etterforskere – i samarbeid med sine tyske kolleger fra Bochum – skulle gjennomføre avhør av to ledere i Thyssenkrupps datterselskap Marine Systems i forbindelse med ubåtsaken.²¹ Ifølge Thyssenkrupp ble de to lederne avhørt som vitner, og selskapet kjenner heller ikke til at det pågår noen etterforskning mot noen av datterselskapene eller nåværende eller tidligere ansatte i forbindelse med saken.²²

2.2 Hellas og Peru

I tidsrommet 1998-2011 skal selskapet Atlas Elektronik – som ble overtatt i 2006 av et konsortium bestående av Thyssenkrupp og EADS (nå Airbus) – ha betalt bestikklser på til sammen 24 millioner USD til offentlige tjenestemenn i Hellas i bytte mot kontrakter på salg av utstyr til ubåter. Blant annet skal 13 millioner EUR ha blitt betalt via en mellommann for å vinne kontrakter på sonarsystemer. Atlas er også anklaget for å ha betalt bestikklser – igjen via en mellommann – i forbindelse med inngåelsen av en kontrakt på salg av torpedoer til marinen i Peru. I begynnelsen av juni 2017 vedtok den tyske påtalemyndigheten i Bremen at Atlas måtte betale 48 millioner EUR i inndragning som var ment å tilsvare profitten fra kontraktene i Hellas og Peru.²³

2.3 Tyrkia, Sør-Korea, Indonesia og Pakistan

Thyssenkrupp er også anklaget for korrupsjon eller forsøk på korrupsjon i forbindelse med prosjekter i Tyrkia, Sør-Korea, Indonesia og Pakistan gjennom selskapet Marine Force International (MFI), et fellesforetak med det tyske selskapet Ferrostaal. MFI ble etablert i 2004 for å fremme salget av ubåter bygget av Thyssenkrupps datterselskap HDW verden rundt. I 2009 skal MFI ha betalt hhv. 2 millioner EUR og 250 000 EUR i mistenkelige transaksjoner til to lokale agenter i Tyrkia i forbindelse med salg av seks ubåter til den tyrkiske marinen til en totalverdi av 2,26 milliarder USD. I forbindelse med en kontrakt på 2,5

---

¹⁸ Israels Politi, 8. november 2018.

¹⁹ Brev fra Thyssenkrupp til Etikkrådet av 5. oktober 2020.

²⁰ Handelsblatt, 25. mars 2019: *Deutsche Staatsanwaltschaft ermittelt wegen U-Boot-Verkauf an Israel*, <https://www.handelsblatt.com/unternehmen/industrie/korruptionsvorwuerfe-deutsche-staatsanwaltschaft-ermittelt-wegen-u-boot-verkauf-an-israel/24143164.html>.

²¹ Handelsblatt, 6. mai 2019: *Israels Polizei befragt wegen U-Boot-Deals erstmals in Deutschland Thyssen-Manager*, <https://www.handelsblatt.com/unternehmen/industrie/ruestungsgeschaefte-israels-polizei-befragt-wegen-u-boot-deals-erstmal-in-deutschland-thyssen-manager/24308248.html?ticket=ST-405635-wW4ifYEFxVjRgXH5AahW-ap6>.

²² Brev fra Thyssenkrupp av 6. november 2020.

²³ Staatsanwaltschaft Bremen, 1. juni 2017: *Staatsanwaltschaft Bremen erlässt Verfallsbescheid über 48 Millionen Euro gegen Atlas Elektronik GmbH*, Pressemitteilung 5/2017, <https://www.staatsanwaltschaft.bremen.de/sixcms/media.php/13/Nr%20%205%20.5468.pdf>; https://www.traceinternational.org/TraceCompendium/Detail/503?class=casename_searchresult&type=1; Reuters, 1. juni 2017: *Thyssenkrupp's Atlas ordered to pay 48 mln euros in bribery case*, <https://www.reuters.com/article/atlas-corruption/Thyssenkrupps-atlas-ordered-to-pay-48-mln-euros-in-bribery-case-idUSL8N1IY3TY>.

milliarder EUR for seks ubåter til den sør-koreanske marinen skal selskapet ha betalt flere millioner EUR til en agent som tidligere hadde blitt dømt for bestikkelser til det sør-koreanske forsvaret. I *Indonesia* skal selskapet ha forsøkt å kamuflere betalingen til en lokal agent ved å dele den opp i mindre summer og registrere den under et fiktivt formål. I *Pakistan* skal en lokal agent med gode politiske kontakter ha planlagt å bruke deler av suksesshonoraret til bestikkelser på 66 millioner USD.²⁴

2.4 Sør-Afrika

I 2007 fremkom det anklager om at Thyssenkrupp – gjennom datterselskapet Thyssen Rhein Stahl Technik (TRT) – hadde vært involvert i bestikkelser i forbindelse med Sør-Afrikas store anskaffelse av våpensystemer i siste halvdel av 1990-tallet og frem til årtusenskiftet («*South African Arms Deal*»). Anklagene går blant annet ut på at TRT høsten 1995 – med bistand av en agent – skal ha inngått en avtale med daværende leder for forsvarskomiteen i det sør-afrikanske parlamentet om å betale 2,5 millioner DM i bestikkelser for å bistå selskapet med å sikre en kontrakt på bygging av fire korvetter til en totalsum av 454 millioner USD. I henhold til anklagene skal samme selskap i forbindelse med samme anskaffelse også ha avtalt å betale 3 millioner USD i bestikkelser til daværende innkjøpsjef i det sør-afrikanske forsvarsdepartementet høsten 1998. Det aktuelle beløpet ble utbetalt til et stråselsselskap våren 2000. Forholdene var under etterforskning av påtalemyndigheten i Düsseldorf fra 2006 frem til saken ble henlagt i 2008. Henleggelsen skal delvis ha sin bakgrunn i at det ikke var bevis for at selskapet hadde betalt bestikkelser etter at dette ble straffbart i Tyskland, og delvis i lovmessige begrensninger knyttet til krav om utført motytelse.²⁵

På grunnlag av sakene nevnt under 2.2-2.4 ovenfor, tok Etikkrådet kontakt med Thyssenkrupp i 2014 for å innhente selskapets kommentarer til de forskjellige anklagene, og for å få nærmere informasjon om selskapets antikorrupsjonssystemer.²⁶ Rådet fikk da forsikringer fra Thyssenkrupp om at selskapet både la stor vekt på etterlevelse mer generelt og at det stod fast ved sin «nulltoleranse»-policy overfor korrupsjon. På dette grunnlag, og på basis av gjennomgangen av selskapets etterlevelsessystem slik det ble presentert i 2014, besluttet Etikkrådet den gang å legge saken til side.

3 Standarder for etterlevelse og korrupsjonsforebygging

I sin vurdering av hva selskapet gjør for å hindre fremtidig korrupsjon, ser Etikkrådet blant annet hen til internasjonale standarder for best praksis når det gjelder etterlevelse og

²⁴ Spiegel, 11. november 2011: *U-Turn on U-Boats. Thyssen Plans Withdrawal from Submarine Joint Venture*, <http://www.spiegel.de/international/business/u-turn-on-u-boats-thyssen-plans-withdrawal-from-submarine-joint-venture-a-796474.html>; Handelsblatt, 8. juni 2015: *Sub Sales Questioned at Thyssenkrupp*, <https://www.handelsblatt.com/today/companies/handelsblatt-exclusive-sub-sales-questioned-at-Thyssenkrupp/23505030.html?ticket=ST-1172211-ggFxfYUKimpdsV5BWUw6-ap6>; Handelsblatt, 18. august 2016: *Submarine deal. A Warning from Islamabad*, <https://www.handelsblatt.com/today/companies/submarine-deal-a-warning-from-islamabad/23540182.html?ticket=ST-1188783-J5eSbLC2Z1s9onuMVTJi-ap6>.

²⁵ Landeskriminalamt Nordrhein-Westfalen, 13. februar 2007: *Information about the present state of investigations concerning links to the UK and possible links to BAE*, <https://corruptiontribunal.org.za/wp-content/uploads/2018/02/AD8-German-Police-Report.pdf>; Spiegel Online, 5. februar 2007: *Bribery Allegations Cloud German Ship Sale to South Africa*, <http://www.spiegel.de/international/spiegel/dubious-defense-deal-bribery-allegations-cloud-german-ship-sale-to-south-africa-a-464319.html>; Mail & Guardian, 14. Juni 2013: <https://tinyurl.com/5xpwucaz>.

²⁶ Henholdsvis e-post fra Etikkrådet til Thyssenkrupp av 22. oktober 2014 og e-post fra Thyssenkrupp til Etikkrådet av 3. november 2014.

antikorrupsjon i multinasjonale selskaper. På bakgrunn av disse standardene kan det utledes noen hovedprinsipper for hvilke grep et foretak bør ta for å etablere og gjennomføre et effektivt antikorrupsjonsprogram.²⁷

Samtlige relevante internasjonale organer legger til grunn at toppledelsen må være genuint involvert i arbeidet for at selskapet effektivt skal være i stand til å forebygge korrupsjon. Det er viktig at ledelsen tydelig kommuniserer en nulltoleranse for korrupsjon, og at selskapet kommuniserer betydningen av det korrupsjonsforebyggende arbeidet til ansatte, forretningspartnere og representanter.²⁸

For å kunne definere systemer som er tilpasset den konkrete virksomheten, må det gjøres en målrettet kartlegging og vurdering av korrupsjonsrisikoen i hele virksomheten. Slike vurderinger gjøres fortløpende i forbindelse med vurderingen av tredjeparter,²⁹ opplæring og interne granskninger. Det er et minstekrav at selskapet gjennomfører solide forebyggende tiltak på de områdene der selskapet er mest eksponert for risiko.³⁰

For å oppnå en effektiv gjennomføring av systemene må man utvikle gode opplæringsopplegg for ansatte og forretningspartnere som selskapet har kontroll eller bestemmende innflytelse over. Særlig toppledere, mellomledere og ansatte i risikoutsatte posisjoner må få særskilt tilpasset undervisning.³¹

Det er videre viktig at selskapet gjennomfører kontroll av tredjeparter, såkalt *due-diligence*, at tredjeparter i risikofylte områder gis opplæring i antikorrupsjon og følges opp jevnlig, og at det føres kontroll med at betalingene til disse står i et proporsjonalitetsforhold til det arbeidet som er utført.³² Oppfølgingen av tredjeparter kan blant annet omfatte regelmessige gjennomganger og oppdateringer av risikovurderingene og *due diligence*-prosessene, gjentatte

---

²⁷ Internasjonalt anerkjente veiledninger og prinsipper for hvordan et antikorrupsjonsprogram kan utformes finnes blant annet i: ISO 37001:2016: *Anti-bribery management systems – Requirements with guidance for use*; UNODC. 2013. *An Anti-Corruption Ethics and Compliance Programme for Business: A Practical Guide*, tilgjengelig på https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2013/13-84498_Ebook.pdf; U.S. Department of Justice (DOJ) og U.S. Securities and Exchange Commission (SEC). 2012. *A Resource Guide to the U.S. Foreign Corrupt Practices Act*, tilgjengelig på <https://www.justice.gov/sites/default/files/criminal-fraud/legacy/2015/01/16/guide.pdf>; OECD. 2010. *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance*, tilgjengelig på <https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/44884389.pdf>; Transparency International (TI). 2013. *Business Principles for Countering Bribery*, tilgjengelig på http://www.transparency.org/whatwedo/publication/business_principles_for_countering_bribery.

²⁸ UNODC (2013), kapittel III, bokstav A; OECD (2010), Annex II, bokstav A), punkt 1.; TI (2013), punkt 6.1. Se også World Bank Group (WBG). 2010. *Summary of World Bank Group Integrity Compliance Guidelines*, punkt 2.1, tilgjengelig på <http://pubdocs.worldbank.org/en/489491449169632718/Integrity-Compliance-Guidelines-2-1-11.pdf>.

²⁹ Dette inkluderer blant annet agenter, rådgivere, lobbyister, leverandører og underleverandører, distributører, samarbeidspartnere i fellesforetak, konsortiumpartnere, m.m. Kilde: World Economic Forum-Partnering Against Corruption Initiative (WEF-PACI). 2013. *Good Practice Guidelines on Conducting Third-Party Due Diligence*, pkt. 1 a, s. 8, http://www3.weforum.org/docs/WEF_PACI_ConductingThirdPartyDueDiligence_Guidelines_2013.pdf.

³⁰ Dette følger blant annet av UNODC (2013), kapittel II; OECD (2010), Annex II, bokstav A); DOJ og SEC (2012), kapittel 5, side 58-59; UK Ministry of Justice. 2011. *The Bribery Act 2010 Guidance*, Principle 3, tilgjengelig på <https://www.gov.uk/government/publications/bribery-act-2010-guidance>. En mer utfyllende veiledning for hvordan slike risikovurderinger kan gjennomføres er blant annet Global Compact's *A guide for anti-corruption risk-assessment* (2013), tilgjengelig på https://www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/Anti-Corruption/RiskAssessmentGuide.pdf.

³¹ UNODC (2013), kapittel III, bokstav H; OECD (2010), Annex II, bokstav A), punkt 8; TI (2013), punkt 6.4; WBG (2010), punkt 7.

³² OECD (2010), Annex II, bokstav A), punkt 6, i); TI (2013), punkt 6.2.; WBG (2010), punkt 5.

internett- og databasesøk for å identifisere nye røde flagg, samt regelmessige og/eller risikobaserte revisjoner.³³

Ledelsen må oppfordre ansatte til å opptre i samsvar med antikorrupsjonsprogrammet og til å varsle ved mistanke om brudd på interne regler. Det bør etableres systemer hvor ansatte og andre kan varsle anonymt og uten risiko for represalier.³⁴ Selskapet bør ha en entydig fremgangsmåte for granskning av varslinger om brudd på retningslinjer, og det må synliggjøres hvilke reaksjoner som ilegges enkeltpersoner som bryter dem.³⁵

Antikorrupsjonsprogrammet må overvåkes og forbedres basert på både intern erfaring og eksterne forhold som nye lover og standarder for beste praksis.³⁶

Ifølge slike standarder er det helt sentralt at arbeidet med korrupsjonsforebygging er delegert til en egen funksjon eller en person som har nødvendige ressurser og autonomi. Det forutsettes at etterlevelsesevdelingen har direkte tilgang til konsernledelsen og til styret.³⁷

4 Informasjon fra selskapet

4.1 Thyssenkrupps reaksjoner på korrupsjonsanklagene

I 2007 vedtok Thyssenkrupp sin «nulltoleranse»-policy.³⁸ Da Thyssenkrupp tok initiativet til å oppløse Marine Force International (MFI) i 2011, ble dette også sett i sammenheng med alle korrupsjonsanklagene som knyttet seg til sistnevnte selskap. Ifølge Thyssenkrupp ga de med dette et klart signal om at de ønsket å reetablere markedsførings- og salgsvirksomheten knyttet til fartøyproduksjonen under egen ledelse og underlagt Thyssenkrupp's etterlevelseregime.³⁹ I møte med Etikkrådet har Thyssenkrupp påpekt at MFI aldri ble sanksjonert i forbindelse med korrupsjonsanklagene knyttet til selskapets virksomhet i Tyrkia, Sør-Korea, Indonesia og Pakistan. Samtidig har selskapet bekreftet at erfaringene med MFI førte til en omorganisering av selskapets salgsvirksomhet og vesentlige endringer i etterlevelseregimet for selskapets maritime virksomhet.⁴⁰

Når det gjaldt forholdene i Sør-Afrika, opplyste Thyssenkrupp i brev til Etikkrådet 3. november 2014 at det samarbeidet med påtalemyndigheten i Düsseldorf i forbindelse med deres etterforskning i tidsrommet 2006-2008, og at selskapet også gjennomførte sin egen granskning.

I samme brev, og senere også i møte med Etikkrådet, har Thyssenkrupp påpekt at datterselskapet Atlas også samarbeidet fullt ut med påtalemyndigheten i Bremen i forbindelse med etterforskningen av forholdene i Hellas, i tillegg til at Atlas også gjennomførte sin egen granskning av forholdene. Thyssenkrupp har opplyst at det også var sterkt involvert i denne granskningen.

---

³³ WEF-PACI (2013), pkt. 4 b, s. 14.

³⁴ UNODC (2013), kapittel III, bokstav I og J; OECD (2010), Annex II, bokstav A), punkt 9 og 11, ii); TI (2013), punkt 6.3.1. og 6.5.1.; WBG (2010), punkt 8.1, 9.1 og 9.3.

³⁵ UNODC (2013), kapittel III, bokstav J og K; WBG (2010), punkt 10.

³⁶ UNODC (2013), kapittel III, bokstav L; OECD (2010), Annex II, bokstav A), punkt 12; TI (2013), punkt 6.8 og 6.10; WBG (2010), punkt 3.

³⁷ Dette følger blant annet av DOJ og SEC (2012), kapittel 5, side 58; OECD (2010), Annex II, bokstav A), punkt 4.; WBG (2010), punkt 2.3.

³⁸ Se nedenfor under 4.2.

³⁹ Spiegel, 8. november 2011; Handelsblatt, 8. juni 2015.

⁴⁰ Møte mellom Thyssenkrupp og Etikkrådet 7. august 2020.

Også etter at ubåtsaken i Israel ble kjent i november 2016, satte Thyssenkrupp umiddelbart i gang en egen granskning på grunnlag av anklagene som ble kjent i israelsk presse. Samtidig avsluttet selskapet samarbeidet med den aktuelle salgsagenten.⁴¹

4.2 Thyssenkrupps tiltak for å forebygge, oppdage og reagere på korrupsjon

I tillegg til informasjonen på selskapets hjemmeside har Thyssenkrupp i flere omganger gitt supplerende informasjon om sine antikorrupsjonstiltak, samt delt flere av sine interne retningslinjer i svarbrev til Etikkrådet.

Tonen fra toppen:

Budskapet om «nulltoleranse» for korrupsjon og andre regelbrudd blir uttrykkelig slått fast i en «policy»-erklæring, undertegnet av alle i konsernledelsen (*Executive Board*), hvor selskapet også gjør det klart at det «heller vil ofre en kontrakt enn å vinne den ved å bryte reglene». Ifølge selskapet ble denne policy'en vedtatt allerede i april 2007.⁴² Videre har Thyssenkrupp vist til at konsernledelsen og divisjonsdirektørene også har faste møter med *Compliance*-avdelingen hvor etterlevelse er hovedtema.⁴³ På spørsmål fra Etikkrådet om mer konkrete eksempler har Thyssenkrupp også opplyst at det hender at ledelsen på forskjellige nivåer sier nei til kontrakter fordi bakgrunnsundersøkelsene viser at risikoen er for høy, selv om dette innebærer tapte forretningsmuligheter. Avtaler med salgsagenter blir godkjent av ledelsen (*Management Board* - MB) for de forskjellige forretningsområdene. På sentralt nivå er etterlevelsesspørsmål delegert til styrets revisjonskomité. I henhold til den tyske dualistiske («*two-tier*») styremodellen er det normalt ikke styrets rolle å involvere seg i operative avgjørelser.⁴⁴

Risikovurderinger:

Thyssenkrupp opplyser at selskapet gjennomførte en «*bottom-up*» risikovurdering for hele den globale virksomheten i regnskapsåret 2013/2014, hvor de etterlevelsesansvarlige kartla risikoer, hovedsakelig knyttet til konkurranselovgivning og korrupsjon, og graden av implementering av selskapets etterlevelsesprogram. I neste omgang ble det gjennomført «*workshops*» i mer enn 100 selskaper i gruppen, hvor man utarbeidet tiltak for å håndtere og redusere de risikoene som ble identifisert. Ifølge Thyssenkrupp blir dette risikokartet oppdatert på kontinuerlig basis gjennom interne og eksterne revisjoner, innspill fra «*workshops*» og det daglige etterlevelsesarbeidet, samt den årlige gjennomgangen av selskapets internkontrollsystem.⁴⁵

Thyssenkrupp har også gitt Etikkrådet eksempler på hva slags verktøy de bruker i sine risikovurderings-*workshops* – kalt «*Compliance Dialog*» – og hva som kan bli resultatet av disse med henblikk på korrupsjonsrisiko i et gitt land, samt et eksempel på en rapport til

---

⁴¹ Møte mellom Thyssenkrupp og Etikkrådet 7. august 2020.

⁴² <https://www.thyssenkrupp.com/en/company/compliance/compliance-commitment> (Sist besøkt: 16. oktober 2019). Thyssenkrupp har i brev av 6. november 2020 også opplyst at etterlevelse («*compliance*») er en kjerneverdi som er nedfelt i selskapets formålserklæring («*mission statement*»): <https://www.thyssenkrupp.com/en/company/compliance/what-we-stand-for>.

⁴³ Møte mellom Thyssenkrupp og Etikkrådet 7. august 2020.

⁴⁴ Brev fra Thyssenkrupp til Etikkrådet av 5. oktober 2020; Brev fra Thyssenkrupp til Etikkrådet av 6. november 2020.

⁴⁵ <https://www.thyssenkrupp.com/en/company/compliance/program>;
<https://www.thyssenkrupp.com/en/company/compliance/external-reviews/internal-controls>.

konsernledelsen i selskapet om innholdet i og utfallet av disse risikovurderingene på et overordnet nivå.

Retningslinjer:

I tillegg til de etiske retningslinjene (*Code of Conduct*)⁴⁶ har Thyssenkrupp også utarbeidet egne retningslinjer for håndtering av korrupsjon (*Group Regulation Corruption Prevention*). Den siste versjonen av dokumentet som er offentliggjort, er fra 1. november 2015.⁴⁷

Retningslinjene tar blant annet for seg interessekonflikter, aktiv og passiv korrupsjon, kontakt med offentlige myndigheter og delegasjonsbesøk. Retningslinjene inneholder også flere eksempler på situasjoner/«røde flagg» hvor ansatte må konsultere med en etterlevelsesansvarlig (*Compliance Officer*) før de godkjenner/aksepterer forskjellige typer transaksjoner. Retningslinjene henviser videre til egne interne retningslinjer for håndtering av invitasjoner og gaver, donasjoner og sponing og tredjeparter. Thyssenkrupp har delt disse retningslinjene med Etikkrådet.

Organisering:

Thyssenkrupp opplyser at det siden 2014 har hatt en egen avdeling for etterlevelse og juridiske spørsmål (*Legal & Compliance*), ledet av juridisk direktør (*General Counsel*) som *Chief Compliance Officer* (CCO) rapporterer til. Juridisk direktør rapporterer videre til den i konsernledelsen som er ansvarlig for dette området. Den ansvarlige i konsernledelsen har overoppsyn med hele selskapets etterlevelsesprogram, og derfor også med antikorrupsjonsprogrammet. Vedkommende rapporterer jevnlig til styret og revisjonskomiteen vedrørende alle relevante spørsmål knyttet til etterlevelse og etikk. Avhengig av tema deltar også CCO på møter i styret og styrets revisjonskomité.⁴⁸

Det har vært en betydelig vekst i antall ansatte på etterlevelsesområdet i Thyssenkrupp i løpet av de siste ti årene. Ifølge Thyssenkrupp er det nå mer enn 60 ansatte som jobber fulltid med etterlevelse i selskapet, fordelt på fire forskjellige avdelinger med ansvar for forskjellige aspekter ved etterlevelse: 1. *The Awareness & Prevention department* har ansvar for den strategiske utviklingen av selskapets etterlevelsesprogram, herunder på antikorrupsjonsområdet. I tillegg til kunnskapsdeling og standardisert rådgivning omfatter dette arbeidet også utarbeidelse av retningslinjer for hele konsernet og utvikling av opplæringskonsepter; 2. *The Operations & Projects department* videreutvikler og standardiserer programmet gjennom forskjellige prosjekter, og har overoppsynet med den interne rapporteringen av etterlevelse; 3. *The investigation department* gjennomfører regulære etterlevelsesrevisjoner og granskninger av mistenkte uregelmessigheter; 4. *The Segments & Regions department* har et spesielt ansvar for å bistå med rådgivning og opplæring i etterlevelse i høyrisiko-regioner gjennom egne regionale etterlevelsesansvarlige (*Regional Compliance Officers*). Det er totalt 11 av disse. De etterlevelsesansvarlige i de forskjellige forretningsområdene bistår også med veiledning og klasseromsundervisning. Disse rapporterer direkte til CCO. De ansatte som jobber fulltid med etterlevelse, blir også støttet av

---

⁴⁶ Thyssenkrupp: Code of Conduct, https://ucpcdn.thyssenkrupp.com/_legacy/UCPthyssenkruppAG/assets.files/media/unternehmen/compliance/code-of-conduct/2019/po-co-cpl-0332-v03-en_code_of_conduct-neu_final.pdf.

⁴⁷ Thyssenkrupp, 1. november 2015: Group Regulation Corruption Prevention, Version 02, https://d2zo35mdb530wx.cloudfront.net/_legacy/UCPthyssenkruppAG/assets.files/media/unternehmen/transparency-international/group_regulation_corruption_prevention.pdf.

⁴⁸ Brev fra Thyssenkrupp til Etikkrådet av 6. november 2020; <https://www.thyssenkrupp.com/en/company/compliance/compliance-organization>; <https://www.thyssenkrupp.com/en/company/compliance/external-reviews/leadership>.

et nettverk på 260 ledere i de forskjellige selskapene i gruppen som også har blitt tildelt et spesielt ansvar for etterlevelse.⁴⁹

Samtidig understreker Thyssenkrupp at etterlevelseshavdelingen er ansvarlig for ganske mange andre oppgaver i tillegg til anti-korrupsjon. De viktigste dreier seg om tiltak mot kartellvirksomhet (*antitrust*) og hvitvasking, datasikring og eksportkontroll. Alle som jobber med etterlevelse i Thyssenkrupp, er ansvarlige både for å håndtere tiltak mot kartellvirksomhet og korrupsjon. Flere er også ansvarlige for andre tiltak i tillegg til disse.⁵⁰

Opplæring:

Ifølge Thyssenkrupp gjennomfører de grunnleggende opplæring i selskapets antikorrupsjonsprogram for ansatte i selskapet verden rundt på alle nødvendige språk. I regnskapsåret 2018/2019 skal ca. 4800 ansatte over hele kloden ha gjennomført klasseromsundervisning, hovedsakelig knyttet til konkurranselovgivning og forebygging av korrupsjon. Et e-læringsprogram om anti-korrupsjon ble første gang lansert i 2006. Siden har dette vært gjennom tre oppdateringsrunder, henholdsvis i 2008, 2012 og 2015. Per 1. kvartal 2020 hadde dette programmet ifølge Thyssenkrupp blitt gjennomført 58000 ganger, hvilket gir en dekningsgrad på 97 prosent.⁵¹

Selskapet opplyser videre at det gjennomfører differensiert opplæring av ansatte i høyrisikoposisjoner, mellomledere og toppledere/styremedlemmer. Ifølge Thyssenkrupp har det også prosesser for å vurdere effektiviteten av opplæringen, blant annet gjennom evalueringer rettet mot deltakerne etter hvert avsluttet kurs.⁵² I utgangspunktet gjennomfører ikke selskapet opplæring av tredjeparter som f.eks. konsulenter og mellommenn, men gjør det i de tilfellene hvor det anses nødvendig ut fra et risikohåndteringsperspektiv.⁵³ Thyssenkrupp har også delt noen eksempler på opplæringsmaterieill med Etikkrådet, hvorav ett av disse også inneholder eksempler på konkrete saker.

Bruk av tredjeparter og bakgrunnsundersøkelser av disse (IDD):

Thyssenkrupps etterlevelseshavdelingsprogram ble introdusert i 2007. Selskapet opplyser at det siden da har håndtert relasjoner til tredjeparter, spesielt salgsgenter, som en helt sentral risiko i alle deler av programmet.⁵⁴ Som ledd i dette har Thyssenkrupp utarbeidet egne retningslinjer for selskapets bruk av tredjeparter, herunder salgsgenter og konsulenter som tilbyr tjenester knyttet til gjenkjøpsavtaler. Et hovedformål med disse retningslinjene er å forebygge korrupsjon. Retningslinjene omfatter blant annet regler som skal bidra til å sikre at honorarene til tredjeparter står i forhold til utførte tjenester, og at betalinger ikke blir overført til konti hvor det er uklart hvem som er reell eier.⁵⁵ Når det gjelder bruk av tredjeparter som allerede har en relasjon til kunden eller som blir engasjert på oppfordring av kunden, gjør retningslinjene det klart at disse generelt skal bli gjenstand for svært kritiske vurderinger. Thyssenkrupp har delt både de gjeldende retningslinjene med Etikkrådet, samt de som gjaldt fra 2009 og frem til 2016. I tillegg har Etikkrådet mottatt et eksempel på en sjekklister fra Thyssenkrupps eget IT-verktøy for kontroll av tredjeparter (*Business Partner Compliance*

---

⁴⁹ <https://www.thyssenkrupp.com/en/company/compliance/compliance-organization>; Møte mellom Thyssenkrupp og Etikkrådet 7. august 2020; Brev fra Thyssenkrupp til Etikkrådet av 5. oktober 2020; Brev fra Thyssenkrupp til Etikkrådet av 6. november 2020.

⁵⁰ Møte mellom Thyssenkrupp og Etikkrådet 7. august 2020.

⁵¹ <https://www.thyssenkrupp.com/en/company/compliance/external-reviews/support-to-employees>; Møte mellom Thyssenkrupp og Etikkrådet 7. august 2020; Brev fra Thyssenkrupp av 6. november 2020.

⁵² <https://www.thyssenkrupp.com/en/company/compliance/external-reviews/support-to-employees>.

⁵³ Brev fra Thyssenkrupp til Etikkrådet av 25. november 2019.

⁵⁴ Brev fra Thyssenkrupp til Etikkrådet av 12. april 2019.

⁵⁵ <https://www.thyssenkrupp.com/en/company/compliance/external-reviews/third-parties>

Tool (BPCT)) med forskjellige obligatoriske røde flagg og sjekkpunkter. Så langt rådet kan se, synes disse sjekkpunktene i stor grad å være i samsvar med de krav som følger av internasjonale retningslinjer på dette området.

På spørsmål fra Etikkrådet opplyser selskapet at det ikke finnes spesielle kriterier eller prosedyrer for når spesifikke agenter eller kontrakter bør være gjenstand for grundigere eksterne undersøkelser, eller når disse bør henvises videre til CCO eller konsernledelsen.⁵⁶ Etikkrådet har heller ikke fått se et konkret eksempel på en agent/kontrakt som har blitt avvist fordi bakgrunnsundersøkelsen viser at korrupsjonsrisikoen er for høy.

Ifølge Thyssenkrupp gjelder antikorrupsjonsretningslinjene også for tredjeparter engasjert av selskapet, som salgsagenter og andre mellommenn. Tredjeparter må også signere selskapets etiske retningslinjer for leverandører (*Supplier Code of Conduct*). I tillegg må kontraktene med tredjeparter inneholde spesifikke bestemmelser om antikorrupsjon, samt adgang for Thyssenkrupp til å gjennomføre revisjon av alt som vedrører det aktuelle oppdraget. Selskapet opplyser videre at det også gjennomfører bakgrunnsundersøkelser av tredjeparter gjennom bruk av BPCT. Ved høyrisikotransaksjoner vil det også kunne være aktuelt å engasjere eksterne for å bistå med informasjonsinnhenting. Sentralt i disse undersøkelsene vil være å kartlegge hvem som er den reelle eieren av tredjepartens selskap. I utgangspunktet er det salgsavdelingene som er ansvarlige for å gjennomføre disse bakgrunnsundersøkelsene, men disse skal konsultere med den aktuelle etterlevelsesavdelingen i tvilstilfeller og ved høyrisikotransaksjoner.⁵⁷

På spørsmål fra Etikkrådet om avlønningssystemer for salgsagentene har Thyssenkrupp opplyst at flesteparten av kontraktene med disse agentene legger opp til et suksesshonorar (bonus) som vanligvis dreier seg om en andel på noen få prosent av den aktuelle salgskontrakten. Selskapet opererer imidlertid ikke med noen standardiserte maksbeløp på avlønnen. Som regel avgjøres dette derfor av størrelsen på kontrakten og den aktuelle prosentsatsen. Dette gjelder spesielt innenfor *Marine Systems*. Samtidig opplyser Thyssenkrupp at prosentsatsen blir lavere jo større verdien er på det aktuelle prosjektet. Videre vises det til at kontraktene med agenter blir inngått for det enkelte prosjekt, og at disse skal inneholde en avtale om et absolutt maksbeløp.⁵⁸

Etikkrådet har også stilt spørsmål om det finnes bestemte terskler for når utbetalinger til tredjeparter skal henvises videre til CCO eller konsernledelsen. I sitt svar har selskapet opplyst at det i utgangspunktet er MB i de enkelte forretningsområdene som er endelig beslutningsnivå for godkjenning av kontrakter med salgsagenter og større utbetalinger. Thyssenkrupp har imidlertid ikke opplyst hva som er tersklene for når utbetalinger skal godkjennes av MB. Selskapet viser videre til at de aller fleste agenter blir registrert i BPCT, og at alle disse dermed også blir vurdert av en etterlevelsesansvarlig. Hvis forundersøkelsene av den aktuelle tredjeparten viser en medium etterlevelsesrisiko, skal den endelige godkjenningen foretas av MB. Hvis en potensiell tredjepart er en politiker, medlem av parlament eller regjering, offentlig tjenestemann, eller innehar en annen offentlig posisjon, må dette uansett rapporteres til en etterlevelsesansvarlig, og skal også alltid godkjennes av MB i det aktuelle forretningsområdet.⁵⁹

---

⁵⁶ Brev fra Thyssenkrupp til Etikkrådet av 5. oktober 2020.

⁵⁷ <https://www.thyssenkrupp.com/en/company/compliance/external-reviews/third-parties>; Brev fra Thyssenkrupp til Etikkrådet av 6. november 2020.

⁵⁸ Møte mellom Thyssenkrupp og Etikkrådet 7. august 2020; Brev fra Thyssenkrupp til Etikkrådet av 5. oktober 2020; Brev fra Thyssenkrupp til Etikkrådet av 6. november 2020.

⁵⁹ Møte mellom Thyssenkrupp og Etikkrådet 7. august 2020; Brev fra Thyssenkrupp til Etikkrådet av 5. oktober 2020; Brev fra Thyssenkrupp til Etikkrådet av 6. november 2020.

Etikkrådet har også etterspurt nærmere informasjon om hvor mange tredjeparter (salgsagenter, konsulenter, etc.) Thyssenkrupp for tiden har løpende kontrakter med, og da spesielt i Marine Systems. Selskapet har oppgitt hvor mange salgsagenter som brukes innenfor sistnevnte forretningsområde. Dette er tosifret, men lavt og har blitt redusert med over 70 prosent fra 2016 til 2020. Utover dette har Etikkrådet ikke fått noe nærmere informasjon om øvrige agenter i selskapet. Thyssenkrupp begrunner dette med at de ikke har oversikt sentralt over hvor mange agenter de forskjellige forretningsområdene har kontrakt med til enhver tid.⁶⁰

Samtidig understreker selskapet at alle de aktuelle agentene er gjenstand for veldig grundige undersøkelser og pågående monitorering. Thyssenkrupp opplyser i denne forbindelse at BPCT automatisk sørger for at en ny bakgrunnsundersøkelse blir gjennomført for alle registrerte agenter annethvert år. Videre blir alle registrerte agenter sjekket opp mot en ekstern database hver éneste dag. Hvis det dukker opp forhold her som anses problematiske, vil etterlevelsansvarlig ifølge selskapet umiddelbart sette i gang en ny vurdering av agenten.

Rådet har også stilt spørsmål om hvor mange tredjeparter som blir avvist som følge av korrupsjonsrisiko. Til dette svarer Thyssenkrupp at godkjenning av tredjeparter ikke er en rettlinjet prosess. Det kan være mye konsultasjon frem og tilbake mellom forretningsområdet og de ansvarlige for etterlevelse før det fattes en beslutning om selskapet skal inngå kontrakt med en agent, og ofte tas avgjørelsen før man tar i bruk BPCT. Sistnevnte verktøy har heller ikke muligheter for kategorisering av de forskjellige avslagene utfra om disse skyldes forretningsmessige grunner, eller om de skyldes vurderinger av risiko, herunder korrupsjonsrisiko. Følgelig er det vanskelig å utarbeide statistikk på dette området. På spørsmål om hva slags konkrete planer selskapet har for å redusere antall salgsagenter og andre tredjeparter, opplyser Thyssenkrupp at dette er delegert til forretningsområdene, og at etterlevelsavdelingen ikke har fastsatt spesifikke mål for eventuelle reduksjoner.⁶¹

Varsling og granskninger:

Når det gjelder varsling, opplyser Thyssenkrupp at det har systemer på plass for anonym varsling via internett eller via telefon på 34 forskjellige språk til etterlevelsavdelingen, i tillegg til varsling i linjen eller til den eksterne ombudsmannen.⁶² Det er ikke lagt opp til at ombudsmannen skal kunne varsle direkte til styret.⁶³ Granskningsavdelingen (Investigation Department) har ansvaret for å følge opp varsler om mulig korrupsjon i nært samarbeid med selskapets internrevisjon. Førstnevnte har i første rekke ansvar for å ivareta de juridiske aspektene knyttet til granskningen, men sistnevnte har hovedansvaret for datainnhenting og generelt de mer tekniske sidene av etterforskningen («forensics»)⁶⁴.

Etikkrådet har bedt om å få nærmere informasjon fra selskapet om antall mottatte varsler knyttet til korrupsjon de seneste årene, hvor mange av disse som har blitt bekreftet, og hva som eventuelt har vært reaksjonene. Rådet har også bedt om å få tilgang til Thyssenkrupps interne prosedyrer for granskning og oppfølging av varsler om mulig korrupsjon. Gitt sensitiviteten knyttet til selskapets varslings- og granskningssystemer, må imidlertid Etikkrådet oppsøke selskapets hovedkontor for å få innsyn i disse. Grunnet pandemien vil dette ikke være aktuelt inntil videre.

---

⁶⁰ Hhv. brev fra Etikkrådet av 13. mars 2019, og svarbrev fra Thyssenkrupp av 19. april 2019; Møte mellom Thyssenkrupp og Etikkrådet 7. august 2020.

⁶¹ Hhv. brev fra Etikkrådet av 13. mars 2019, og svarbrev fra Thyssenkrupp av 19. april 2019; Møte mellom Thyssenkrupp og Etikkrådet 7. august 2020; Brev fra Thyssenkrupp av 6. november 2020.

⁶² <https://www.thyssenkrupp.com/en/company/compliance/submitting-a-report>.

⁶³ Brev fra Thyssenkrupp av 25. november 2019.

⁶⁴ <https://www.thyssenkrupp.com/en/company/compliance/external-reviews/internal-controls>; Brev fra Thyssenkrupp til Etikkrådet av 5. oktober 2020.

5 Etikkrådets vurdering

Basert på den foreliggende dokumentasjonen har rådet vurdert fondets investering i Thyssenkrupp opp mot korrupsjonskriteriet i retningslinjene for observasjon og utelukkelse fra SPU. Rådet har først vurdert om det foreligger en uakseptabel risiko for at Thyssenkrupp har medvirket til eller selv har vært ansvarlig for grov korrupsjon, herunder om korrupsjonen er utført på en omfattende og/eller systematisk måte.

Etikkrådets undersøkelser har vist at Thyssenkrupp gjennom sine datterselskaper kan knyttes til korrupsjonsanklager eller -mistanker i totalt åtte land over et tidsrom på mer enn tyve år. Allerede i 2014 fastslo rådet at risikoen for at selskapet hadde vært involvert i grov korrupsjon, var tilstrekkelig høy til at det var grunnlag for en nærmere utredning av selskapet. Etter dette har datterselskapet Atlas blitt pålagt å betale 48 millioner EUR i inndragning for forholdene i Hellas og Peru, mens den tidligere agenten til Thyssenkrupp's datterselskap Marine Systems er sentral i en korrupsjonssak i Israel. Alle anklagene dreier seg om betaling av bestikkelser eller mistenkelige transaksjoner – eller avtale om slike overføringer – via agenter og mellommenn for å vinne kontrakter for Thyssenkrupps datterselskap. Til sammen skal det dreie seg om flere titalls millioner USD i slike overføringer. På bakgrunn av dette legger Etikkrådet til grunn at det er en uakseptabel risiko for at Thyssenkrupp har medvirket til grov korrupsjon.

Rådet har videre vurdert om det foreligger en uakseptabel risiko for at Thyssenkrupp på nytt skal bli involvert i tilsvarende handlinger. I denne vurderingen legger rådet både vekt på hvordan selskapet har respondert på korrupsjonsanklagene, hvordan det har bistått rådets undersøkelser, og i hvilken grad selskapet har iverksatt effektive tiltak for å forebygge, oppdage og reagere på korrupsjon. Korrupsjonsrisikoen i sektoren og landene selskapet opererer i, er også sentralt for denne vurderingen.

Når det gjelder selskapets reaksjoner på korrupsjonsanklagene, synes det klart at Thyssenkrupp lenge har signalisert at det tar korrupsjon på alvor. Et eksempel på dette er selskapets «nulltoleranse»-policy, som ble vedtatt i 2007. Oppløsningen av Marine Force International i 2011 peker i samme retning. Videre har rådet notert seg at selskapet synes å ha samarbeidet med påtalemyndighetene, og at det har igangsatt interne granskninger av alle de større korrupsjonsanklagene. I tillegg til signaleffekten kan granskninger også være viktige for selskapets egen læring med sikte på å forhindre tilsvarende hendelser i fremtiden.

Etikkrådet legger vekt på selskapets bistand og informasjonsdeling i forbindelse med rådets undersøkelser. Thyssenkrupp har gitt tilgang til mange av de interne dokumentene som Etikkrådet har etterspurt. Inntrykket er også at selskapet har tilstrebet å gi ordentlige svar på så mange av rådets spørsmål som mulig. Dette er en forutsetning for at rådet skal kunne vurdere korrupsjonsrisikoen, og kan også være et uttrykk for at selskapet tar korrupsjonsrisiko på alvor.

Etikkrådets gjennomgang av selskapets systemer og rutiner for å forebygge og avdekke korrupsjon gir også et inntrykk av at Thyssenkrupp har gjort mye for å få et helhetlig og effektivt antikorrupsjonsprogram på plass siden rådet sist gang var i kontakt med selskapet i 2014.

Alt dette må imidlertid ses opp mot sektoren og landene selskapet opererer i, samt selskapets historikk med korrupsjonsanklager. Thyssenkrupp opererer i mange land der korrupsjonsrisikoen er høy. I tillegg regnes forsvarsbransjen for å være særlig korrupsjonsutsatt blant annet fordi en rekke detaljer omkring anbudsprosesser og kontrakter er unntatt offentlighet av hensyn til rikets sikkerhet, og fordi det ofte dreier seg om store

kontrakter. Som andre selskaper innenfor bransjen bruker Thyssenkrupp agenter i forbindelse med offentlige anskaffelser i flere land, og som følge av selskapets kompensasjonssystemer kan enkelte agenter betales svært høye honorarer. En slik praksis medfører en høy korrupsjonsrisiko, hvilket også bekreftes av selskapets egen historikk hvor bruk av agenter og mellommenn har vært sentralt i de aller fleste korrupsjonsanklagene og -mistankene.

Etter rådets oppfatning stiller dette særlige krav til selskapet om å ha på plass solide systemer for å forebygge, oppdage og håndtere korrupsjon generelt, og håndtere korrupsjonsrisikoen knyttet til agenter spesielt. Det forutsetter også at disse systemene fungerer når det virkelig gjelder. Siden 2007 har Thyssenkrupp hatt som erklært policy at det «heller vil ofre en kontrakt enn å vinne den ved å bryte reglene». Selskapet opplyser også at det siden da har håndtert relasjoner til salgsagenter som en helt sentral risiko i alle deler av sitt antikorrupsjonsprogram, og at slike agenter skal være under pågående monitorering. Når det gjelder saken i Israel spesielt, har selskapet også forsikret Etikkrådet om at de gjennomførte grundige bakgrunnsundersøkelser før de valgte den aktuelle agenten, uten å finne noe av betydning.

Selskapets versjon av hvordan den aktuelle agenten ble valgt, stemmer imidlertid ikke overens med det bildet som dannes av medierapporter og påtalemyndighetens tiltaleanbefaling. Dette gjelder både agentens relevans for jobben, risiko knyttet til hans bakgrunn, og omstendighetene omkring selve ansettelsen. Etikkrådet har derfor bedt Thyssenkrupp om en nærmere avklaring av omstendighetene rundt agentbyttet, samt etterspurt nærmere informasjon om hva slags oppfølging og undersøkelser selskapet har gjennomført vedrørende agenten etter at vedkommende ble engasjert, men dette har blitt avvist av selskapet med henvisning til de pågående etterforskningene.

Ifølge medierapporter skal den aktuelle agenten ha mottatt mer enn 10 millioner EUR fra Thyssenkrupp for sine tjenester for selskapet, i tillegg til at han skal ha blitt lovet tilsvarende beløp for tjenester knyttet til salg av korvetter og flere ubåter til den israelske marinen. Rådet har spurt Thyssenkrupp om å bekrefte, eventuelt korrigere disse tallene, samt etterspurt nærmere informasjon om hva slags tjenester som har blitt utført for disse beløpene, men dette har også blitt avvist av selskapet. På spørsmål fra Etikkrådet har Thyssenkrupp opplyst at selskapet ikke opererer med standardiserte maksbeløp der avlønningen er basert på suksesshonorar, hvilket innebærer at agentens godtgjørelse i slike tilfeller i utgangspunktet blir bestemt av størrelsen på kontrakten og den aktuelle prosentsatsen.

Rådet har også stilt spørsmål om hvor mange tredjeparter som blir avvist som følge av korrupsjonsrisiko, men Thyssenkrupp har opplyst at selskapet ikke utarbeider data for dette. Etikkrådet har heller ikke fått se et konkret eksempel på en agent/kontrakt som har blitt avvist fordi bakgrunnsundersøkelsen viser at korrupsjonsrisikoen er for høy. Selskapet har opplyst at det i utgangspunktet er ledelsen i de enkelte forretningsområdene som er endelig beslutningsnivå for godkjenning av kontrakter med salgsagenter og større utbetalinger til disse, men viser samtidig til at etterlevelsansvarlige rutinemessig blir konsultert ved slike beslutninger. Samtidig har rådet notert seg at Thyssenkrupp ikke har spesielle kriterier eller prosedyrer for når spesifikke agenter eller kontrakter bør være gjenstand for grundigere eksterne undersøkelser, eller når disse bør henvises videre til CCO eller konsernledelsen. Rådet har ellers merket seg at selskapet på sentralt hold ikke har en totaloversikt over antall tredjeparter eller planer for å redusere disse.

Samlet sett gir dette etter rådets syn ikke betryggende sikkerhet for at Thyssenkrupp alltid vil være i stand til å håndtere korrupsjonsrisikoen i slike forhold i tilstrekkelig grad, noe som bl.a. vil være en nødvendig forutsetning for deres uttalte mål om heller å ofre en kontrakt enn å risikere å bryte reglene for å vinne den. Når det gjelder selskapets håndtering av

korrupsjonsrisikoen knyttet til bruk av agenter, er rådet også usikker på hvor god kontroll den sentrale ledelsen i selskapet har med de forskjellige forretningsområdene og datterselskapene. Allerede for seks år siden ga Thyssenkrupp forsikringer til Etikkrådet om at selskapet stod fast ved sin «nulltoleranse»-policy overfor korrupsjon, men har altså etter dette blitt involvert i en av de største korrupsjonsskandalene i Israel noensinne.

Dette tilsier i utgangspunktet at risikoen for medvirkning til korrupsjon også i fremtiden må anses som uakseptabelt høy. Når Etikkrådet likevel ikke tilrår å utelukke Thyssenkrupp fra SPU, men å sette selskapet til observasjon, skyldes dette at selskapet lenge har vist tegn på at det tar korrupsjon på alvor, og at det også har vist vilje til å bistå rådets undersøkelser slik at det er mulig å få innsikt i hvordan selskapet arbeider for å forebygge og avdekke korrupsjon. Etikkrådet mener på denne bakgrunn at det er grunn til å observere utviklingen fremover i tid, jf. retningslinjene § 6 fjerde ledd.

Rådet vil følge nøye med på om det dukker opp nye forhold knyttet til selskapets virksomhet, og observere Thyssenkrupp's antikorrupsjonsarbeid blant annet gjennom dialog med selskapet. Dersom det avdekkes ytterligere grove korrupsjonstilfeller i selskapets virksomhet fremover, eller dersom selskapet ikke kan vise at det gjør nok for å forhindre, avdekke og håndtere korrupsjon i sin virksomhet, vil vilkåret for å anbefale utelukkelse av selskapet fra SPU kunne være oppfylt.

6 Tilrådning

Etikkrådet tilrår å sette Thyssenkrupp AG til observasjon på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapet bidrar til eller selv er ansvarlig for grov korrupsjon.

***

Johan H. Andresen   Hans Chr. Bugge
Leder

(Sign.)

Cecilie Hellestveit   Brit Rugland

(Sign.)

(Sign.)

Trude Myklebust

(Sign.)